

הנדון:

מסקנות הביקור בן 7 הימים בירדן

ויאמר המלך

תביעותינו המדיניות בוועידה. הישראלים יגידו: הוועידה עומדת על כסס 242, שאינה מכירה בעם הפלסטיני, ועל כן לא נסכים לרדף בהגדרה העצמית הפלסטינית. ההכרה בישראל היא הקלף האחרון שבידינו. אין לנו שום זכות לאבד את הקלף הזה, בלי תמורה. הדורות הבאים לא יסלחו לנו. אין מהמרים על גורלו של עם שלם.

בצמרת אש"ף ופתי"ח היה נטוש על כך ויכוח ממושך. יתכן שערפאת עצמו היה מקבל את הצעת המלך. אילו היה חופשי להחליט לבדו. אולם הרוב — שכלל לא רק את פארוק קדומי הפרוסורי, אלא גם את אבו-יאד ואברג'יהאד — החליט אחרת. תחת ההכרה ב"242, כלי תנאים" באה הנכונות להכיר ב"242, כבתנאי" — כשהתנאי הוא הכרה בזכות הפלסטינים להגדרה עצמית.

החלטה זו היא שגרמה לפיצוץ. מפני שהמלך ראה בה הפרת הבטחה של ערפאת.

ה ערה היסטורית: ויכוח זה מאיר את ההבדל המהותי בין המנטאליות הציונית והמנטאליות הפלסטינית. ניסח זאת דווקא פלסטיני ששוחחתי עימו:

הציונים, בכל שלבי המאבק לעצמאות, בילכלו את מעשיהם על פי הכלל: קח בכל מצב מה שניתן להשיג, גם אם זה מעט, ואחריכך דרוש יותר.

הפלסטינים עומדים בכל מצב על דרישותיהם המלאות, ולא פעם קורה שהם לוחמים למחרת היום כדי להשיג מה שסירבו לקחת יום לפני כן.

ה שאלה בכל ויכוח היא: מה מוכנה ישראל לתת? למה מוכן נים האמריקאים?

כדי שהמלך יוכל להתקדם לקראת השלום בשיתוף עם אש"ף, יש צורך לתת לאש"ף משהו שיאפשר גיבוש קונסנזוס למען קבלת 242. למשל: הכרה עקרונית בזכות הפלסטינים להגדרה עצמית. או: הצמרת ההכרה ב"242 בהכרה בהחלטות אחרות של האו"ם, המזכירות את זכות ההגדרה העצמית.

המעטים המוכנים לכך שהמלך יתקדם בלי אש"ף תובעים הרבה יותר: הבטחה מוקדמת מפי ישראל שהיא מוכנה להחזיר את השטחים הכבושים, ובכללם ירושלים המזרחית.

לפני שאנור אל-סאדאת בא לירושלים, הכטיח לו מנחם בגין (בשיחות הסודיות של ריין עם תומי במארוק) להחזיר לו את כל סיני תמורת שלום. כדי שהמלך יוכל להעז ולנהל משאומתן לבדו, עליו לדעת בבירור שישראל תחזיר את הכל. תאר לך שהוא ילך למשאומתן כזה, ולבסוף יתברר שישראל אינה מוכנה לתת כלום: הוא יהיה כוגד בעיני כל, ובראש וראשונה בעיני שני מיליון הפלסטינים, המהווים 65% של נתיניו מימזרח לירדן.

אולם שימעות פרס לא נתן — ואינו יכול לתת — התחייבות כזאת. במסרים שלו למלך חוסין הבטיח דברים בנוסח: אם נגיע למשאומתן, תתפלאו עד כמה שנהיה גמישים! אך הוא לא הגדיר את תחומי הגמישות.

אופיו ומעמדו של שימעות פרס היו נושאים מרכזיים בכל שיחה שהיתה לי בעמאן. בעל-ישיחי עמדו כולם על ההבדלים בין פרס ושמיר. היו שהמעיטו בהם, היו שהפריזו בהם — אך הכל קיבלו אותם כעובדה.

הבעתי בשיחות את דעתי שאכן יש הבדל כזה. בעוד שיצחק שמיר מייצג השקפת-עולם נוקשה ובלתי-ימשתנה, השוללת כל אפשרות של החזרת שטח כלשהו של הגדה והרצועה, הרי שימעות פרס חופשי מאידיאולוגיות, והוא כפוף הרבה יותר לדעת-הקהל בישראל.

עמדתי על האפשרות כי התקרבות רשמית בין בזירת השלום תוכל לשכנע את פרס לפרק את הממשלה וללכת לבחירות. ובי דעת-הקהל בישראל תנחיל אז לפרס את המנדאטים הדרושים להקמת ממשלה בלי הימין.

י וצר מעגליקסמים.

כדי שפרס יוכל ללכת בדרך זו, צריך חוסין לפתוח במשא-ומתן — דבר שכלל לא יתכן בלי אש"ף. כדי שאש"ף יעלה על דרך זו, עליו לקבל ערובות נוספות מידי ארצות-הברית. אמריקה כפופה ללחץ יהודי, ציוני וישראלי, ואינה רוצה או מסוגלת להזיז את העניין קדימה.

אפשר להבין לליבו של המלך, שהשש בתיסכול גובר והולך.

הוא מודע לגורם הזמן. יש תאריך לרוטציה. יש תהליך של סיפוח הגדה בפועל. הוא גם מודע מאוד לכך. שעוצמתה הצבאית האדירה של ישראל מאיימת על עצם קיום ממלכתו.

אולם אם מקווה שימעות פרס כי שיכולים אלה יביאו, בסופו של דבר, את המלך לכלל החלטה לפתוח במשאומתן נפרד — הוא שבו בידי אשליה מסוכנת. העלולה לשבש את חשבונותיו. המלך לא ילך למשאומתן לבדו. אין הוא רוצה בכך. אין הוא גם מסוגל לכך.

כל מהלכיו של המלך חוסין מוכתבים על-ידי הגיאוגרפיה והדמוגרפיה של ממלכתו. והם אומי-רים לו בהגיון של ברזל: משאומתן נפרד עם ישראל, בלי אש"ף, פירושו התאבדות.

המלך וערפאת זקוקים זה לזה, והרגשות האישיים הקיימים בין שני אישים אלה, שהם שונים זה מזה מכל הבחינות, לא יוכלו לשנות עובדה בסיסית זו.

על פני השטח, קרה כאן משהו אישי. המלך אומר שערפאת הבטיח לו שאש"ף יכיר ב"242 בלי תנאי, כפי שדרושים האמריקאים. על זה מסר חוסין הבטחה לממשלת ארצות-הברית. אולם אש"ף החליט להפר התחייבות זו, והדבר הציג את המלך בעיני האמריקאים ככלי ריק. על כך זעם המלך, ומשום כך ניתק את שיתוף-הפעולה עם אש"ף.

זוהי נקודה אישית, ועל כך אפשר להתגבר על-ידי הבעת צער. אך הבעיה האמתית היא הרבה יותר עמוקה. זו מול זו עומדות שתי גישות עקרוניות — ששתיהן לגיטימיות בשל עצמן.

המלך סבור שעל אש"ף להכיר ב"242 ו-338, למרות שאין

המלך חוסין: בשום פנים לא לבד!

בהחלטות אלה זכר לעניין הפלסטיני ולעצם קיומו של עם פלסטיני.

תמורת הכרה זו — בלי תנאי! — הסכימו האמריקאים להזמנת אש"ף לוועידת-השלום הבינלאומית. דעת המלך היא שוועידה זו תקבל, עם התכנסה, תנופה עצמאית משלה. יהיו בה לא רק המדינות הערביות ואש"ף, התומכות בזכות הפלסטינים להגדרה עצמית, אלא גם ברית-המועצות וסין, התומכות גם הן בזכות זו, וגם צרפת ובריטניה, הנוטות לכך.

אם לתרגם את דיבורי המלך לאש"ף לשפה פשוטה: תקבלו את פיסת-הנייר הזאת. אז תתכנס הוועידה, ואתם תזמנו, נעלה בה את זכות ההגדרה העצמית לפי נוסח הסכם חוסין-ערפאת. ייווצר לחץ כביר על ארצות-הברית וישראל. אין לכם מה להפסיד בדרך זו. אתם יכולים רק להרוויח.

כאשר סירב אש"ף לקבל קו זה, זעם המלך. אין לו סבלנות. לדעתו, הזמן חולף, הרוטציה בישראל מתקרבת, אחריה ייווצר קיפאון מוחלט להרבה זמן, ובניתיים יאבדו הפלסטינים יותר ויותר מאדמתם.

זהו דבר המלך.

מול ההגיון הזה נשמע בישיבות אש"ף הגיון אחר — וגם הוא כבר-מישקל.

להכיר ב"242 — פירושו להכיר בישראל מבלי שיששראל ו/או ארצות-הברית יכירו בזכויות האזרחיות של העם הפלסטיני.

האמריקאים מוכנים להכיר בזכויות החוקיות של העם הפלסטיני. אך מה פירוש המילים האלה? נכוא היום יוכלו להגיד: נשלם פיצויים לפלסטיים. זוהי הזכות הלגיטימית של העם הפלסטיני, ותו לא.

אם לא יכירו האמריקאים בזכותנו להגדרה עצמית, והבסיס הבלעדי של הוועידה יהיה החלטת 242, לא נוכל כלל להעלות את

את המציאות ששמה ירדן הסבירה לי בצורה המרתקת ביותר אישיות ממשלתית בכירה, אחד האנשים המעניינים ביותר שמצאתי בעמאן.

הסתכל במפה, ותבין את ירדן, אמר. אנחנו שוכנים בלב העולם הערבי. יש לנו ארבעה גבולות — עם ישראל, סוריה, עיראק וסעודיה. ויש לנו גבול חמישי — הגבול האווירי עם העולם הציפוני.

בל אחד מהגבולות האלה שונה לגמרי מכל שאר הגבולות. מאחורי כל אחד מהגבולות האלה שוכנת מציאות אחרת, ומכל אחד מהם חודרות אלינו השפעות אחרות.

מהגבול הדרומי חודרת השפעה איסלאמית פונדמנטליסטית. מהגבול הצפוני חודרת ההשפעה הסורית הבעת'ית, שהיא חילונית ולאומנית. מעיראק חודרת השפעה אחרת. ממערב לירדן חודרת ההשפעה הפלסטינית, וגם ההשפעה הישראלית. ואילו מגבול-האווירי באה הרוח המתירנית, החילונית של המערב.

כל ההשפעות האלה באות לירדן, ואנו צריכים לחיות עם כולן. באים גם אנשים. באו המוני הפליטים הפלסטיניים. באו פליטים מעיראק, ובניהם האנשים שעורר ב"1958 להפיל את המלוכה האשמיית שם. הם חיים עכשיו אצלנו ועושים עסקים. באו קנאים מוסלמיים, שברחו מסוריה, ואנשים שבאו אלינו מסעודיה מפני שהקנאות המוסלמית שם אינה מוצאת חן בעינינו.

אנחנו מעכלים את כל ההשפעות האלה, ומאפשרים להן לחיות כאן ביחד, זו לצד זו. המלך מתמרן ביניהן, הוא שרדן. זה כישרונו וזה כוחו. הוא זהיר.

המסקנה היא שאין המלך יכול לעשות שום צעדים קיצוניים בכיוון אחד. הוא מוכרח לקחת בחשבון את כל שאר המגמות.

המסקנה, שלא נאמרה בקול רם באותה שיחה: המלך אינו יכול לנקוט מדיניות שתעורר התנגדות חריפה אצל חלקים גדולים של אוכלוסיית הממלכה וצאל מדינות ערביות אחרות.

ובאופן מעשי: המלך לא ילך למשאומתן עם ישראל בלי תמיכה מאסיבית של הפלסטינים וגורמי מים ערביים אחרים.

אחרי שיבעה ימים בירדן, זוהי מסקנתי הנחרצת.

אחרי שהמלך חוסין סיים את נאומו בן שלוש וחצי השעות, ב"9 בפברואר 1986, היו מיספר הפרשנויות בעמאן כמיספר המפרשים. הכל שאלו את עצמם: מה רצה המלך להשיג? וכל אחד נתן תשובה אחרת.

הפירוש הסביר ביותר הוא זה הנובע מדיבורי המלך עצמו: הוא רצה ללחוץ על מנהיגי אש"ף לקבל את עמדתו. הרו"ח המפורט שמסר בנאומו נועד להביא את דעת-הקהל הפלסטינית לכלל הכרה שהקו הירדני צודק, וליצור לחץ לשינוי העמדה הרישמית של הנהגת אש"ף.

היו שהרחיקו לכת וסברו כי המלך מוכן ללכת לכך למשא-ומתן עם ישראל, בעזרת מנהיגות אלטרנטיבית. ואכן, בעמאן התחיל מה שנקרא בפי הפלסטינים "הפסטיבל" — תהלוכת המישלחות שהגיעו אל המלך והביעו לו את תמיכת העם הפלסטיני בשטחים הכבושים.

אנחנו, הפלסטינים, מכירים זה את זה, אמר לי אחד מהם. האנשים שבאו אל המלך אינם מייצגים איש. רובם פלסטינים הגרים מוזמן בירדן, והם באו במכוניות פרטיות בעלות מיספרים ירדניים. רובם תלויים בשלטון וחיים על חשבוננו.

המלך הוא איש טוב וכן. אמר לי איש בכיר באש"ף. אבל יש לו יועצים המנסים להסית אותו. יתכן שהם פיתו אותו לחשוב שיש אפשרות להקים מנהיגות אלטרנטיבית.

אבל המלך הוא איש חכם, והוא נוכח לדעת ששום אישיות פלסטינית בעלת-מישקל לא הצטרפה למחנה הזה.

יתכן שנקודת-ההיפנה היתה הלויית ט'אפר אל-מצרי בשכם. הדיוח בטלוויזיה הירדנית היה קצר, אך הכל ראו את הדיוח הארוך בטלוויזיה הישראלית. הוא הוכיח חד-משמעית כי המנונים בשטחים הכבושים התייצבו, כאיש אחד, מאחורי יאסר ערפאת.

רעיון המנהיגות האלטרנטיבית, אם אכן היה קיים אי-פעם, מת בו במקום.

הדבר היה ברור לגמרי בעמאן. בארץ שאין בה עיתונות חופשית, שמים הכל לב לשינויי-סיגנון קטנים, שהם בבחינת מועט המכיל את המרובה.

סיגנון המלך התמתן בצורה ניכרת. הוא חזר על הכרת ירדן באש"ף ככנציג החוקי הבלעדי של העם הפלסטיני, ודחה כל רעיון של הליכה נפרדת למשאומתן. לדבריו, יש לו, מחלוקת עם "מנהיגות" אש"ף — ותו לא.

מאחורי הקלעים הופעלו לחצים כבדים לאיחוי הקרע בין המלך וערפאת. בעיר נפוצו שמועות על התערבות אישית של חסן, מארוקו, שטילפן לחוסין וריבר על ליבו. (לפני שלוש שנים אמר לי המלך חסן עצמו: לא חוסין ולא ערפאת יכול לעשות לבדו את הדרך לשלום. הם זקוקים זה לזה.) אז זה נשמע כרעיון מהפכני, אך כיום זהו תיאור של מציאות.